

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Om de kwaliteit van het geld'. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw

Scheffers, A.A.J.

Citation

Scheffers, A. A. J. (2013, April 18). *'Om de kwaliteit van het geld'. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de 18de eeuw*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20829>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20829>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20829> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Scheffers, Albert Antoine Jacques

Title: Om de kwaliteit van het geld. Het toezicht op de muntproductie in de Republiek en de voorziening van kleingeld in Holland en West-Friesland in de achttiende eeuw

Issue Date: 2013-04-18

Lijst van afbeeldingen en illustratieverantwoording

- 1 De Munter, zoals afgebeeld door Jan Luycken in *Het Menselyk bedryf* (1694). Op de voorgrond een verbeelding van hoe munten met de hamer worden geslagen, op de achtergrond hoogstwaarschijnlijk het vlakken van een stuk metaal met een zogenaamde vlekhamer. Rechts is een oven te zien waaruit met een tang een kroesje met vloeibaar muntmetaal wordt gehaald.
- 2 Muntgezellen werkend met een balancier of schroefpers. Tekening van Daniël de Blicck in *Zeelandia Illustrata*, ZI III 1027-9.
- 3 Tekening behorende bij de 'Memorie van de veranderinge van 't roer-, stamp en blaaswerken' van J[oh]an Pickee en Hendrik Scholting d.d. 26 december 1761. NA 3.01.43-62.
- 4 Schets van de muntring met binnenring om de letters tijdens de muntslag op de rand van de rondel of het muntplaatje te zetten. Bron: Ansell, *A Treatise on Coining* 25, figuur 19.
- 5 Een deelbare muntring volgens een ontwerp van J. Droz. Bron: J.M. Darnis *Le graveur-mecanicien*
Jan Pierre Droz 1er adapteur des viroles pleines et brisées aux mecanismes du balancier monétaire (1982).
- 6 De kartelmachine van Castaing. Bron: D. Diderot en J. le Rond d'Alembert, *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*.
- 7 Een zilverbaar uit het VOC schip De Rooswijk ingestempeld met een afbeelding van een bokje. Zeer waarschijnlijk het essayeurteken van Otto Buck, essayeur, scheider en affineur te Amsterdam 1711-1731 en Muntmeester van de Hollandse Munt te Dordrecht 1731-1756. Foto's: MPO-muntveilingen, IJsselstein.
- 8 Essayeurbriefje van de Gelderse Munt te Harderwijk van 20 juni 1744 waarop staan vermeld: het gewicht (53 marken) en het gehalte van de partij gouden dukaten (23 karaat 7 grein), het aantal (8) stuks dat in de muntbus is gedeponneerd en de handtekening van essayeur Arent Emants.
Gelders Archief, Archief van het Hof van Gelre en Zutphen 1543-1795, inv. nr 625.
- 9 Adriaan van Baerle, stempelsnijder van de Munt te Dordrecht 1765-1783. Anoniem, particuliere collectie.
- 10 Opdracht in het register dat smidmeester Jacob Roskam van de Munt te Dordrecht op 5 mei 1730 toegezonden heeft gekregen van secretaris van raden en generaalmeeesters van de Munten, waarin hij de hoeveelheden nieuw geslagen munten moet noteren. NA 3.01.30-196.
- 11 Tekening van een paardentred voor de Zeeuwse Munt door Daniël de Blicck, 1671. *Zeelandia Illustrata*, ZI III 1027-02.
- 12 Kwitantie voor een betaling van 100 gulden aan Hendrik de Kievit, voor zijn werkzaamheden als draaier van de harde walsen, door Muntmeester Isaac Westerveen, gedateerd 23 september 1730. NA 3.01.28-5629.

- 13 Kwitantie voor een betaling van 12 gulden aan Marijke Dirks van Helmont, voor haar werkzaamheden als schoonmaakster van de Munt te Dordrecht, door Muntmeester Isaac Westerveen, gedateerd 1 februari 1730. NA 3.01.28-5628.
- 14 Het Serment van de Munt van Holland in 1674-1677 door Samuel van Hoogstraten e.a. Collectie Dordrechts Museum, Dordrecht. 139,5 x 165,5 cm, schilderij op doek, aankoop 1903.
- 15 De Zeeuwse dormant of slaper, 1612, 32 mark Trois (7.875 g). 18 x 14 cm. Dit standaardgewicht is in 1612 vervaardigd naar voorbeeld van de Hollandse slaper. Uit de reisverslagen van essayeur-generaal Marcellus Emants blijkt dat de Zeeuwse dormant wegens het ontbreken van extra kleine gewichtjes niet is gebruikt om de gewichten van de Zeeuwse Munt en die van de essayeur-generaal te ijken. Collectie Geldmuseum.
- 16 Muntgewichtdoos vervaardigd in 1740 door ijkmeester-generaal 'Ab[raha]m Groengraft, Eijkm[eeste]r Gen[eraa]l van Holl[and] en West-Vriesland, in de Kalverstraat tot Amsterdam'. Collectie Geldmuseum.
- 17 Penning ter gelegenheid van de opening van de eerste muntbus van de Westfriese Muntmeester Theunis Kist in 1746, mogelijk door Jan van Dijk (...-1763), stempelsnijder van de Westfriese Munt 1733-1763.
- 18 Een cupel met metaalmonster, links vóór en rechts na bewerking. Particuliere collectie.
- 19 Titelblad van de Wegwijzer voor de aankomende goud- en zilversmeden door Willem van Laar, Middelburg 1730. Koninklijke Bibliotheek, Collectie Oude drukken.
- 20 Een 'koninkje', een reepje en een 'cornet'. Particuliere collectie.
- 21 Zinnebeeldige voorstelling van het Muntwezen' door Romeijn de Hooghe (1645-1708). Collectie Rijksmuseum Amsterdam, inv. SK A-833, in bruikleen aan het Geldmuseum.
- 22 De jaarletters zoals die zijn gebruikt door de goud- en zilversmedengilden in Holland en West-Friesland in 1747. NA 1.01.44-28 fol. 258v.
- 23 Gouden afslag van de Hollandse dukaton of zilveren rijder 1790, met een waarde van 12 gouden dukaten. Inv. nr. KPK 037707, 41,63 g, 45,23 mm Ø.
- 24 Penning ter gelegenheid van de opening van de eerste muntbus van Gelderse Muntmeester Marten Hendrik Lohse in maart 1787, door H. Walter. Inv. nr. KPK 6482, 39,70 g, 28,99 mm Ø.
- 25 Fragment van een pagina van de notulen van raden en generaalmeesters van de Munten, betreffende de zitting van 25 april tot en met 4 mei 1761. De genoteerde gegevens zijn van in Den Haag opgekochte gouden en zilveren werken. NA 1.01.44-72 fol. 106.
- 26 Hollandse duit van 1626. P&VdW Ho 83.
- 27 Anthonij Grill III (1664-1727) als jongeman. Anoniem. Collectie Grill's Hofje, Amsterdam. Foto Guus van Breugel.
- 28 Daniël Drappentier, stempelsnijder generaal 1671-1714. Detail uit: Het Serment van de Munt van Holland door Samuel van Hoogstraten, 1674-1677. Collectie Dordrechts Museum, Dordrecht.
- 29 Mr. Johan Emants (1678-1742), essayeur, scheider en affineur te Den Haag 1704-1707 en essayeur-generaal 1707-1742, door J. Vollevens de Jonge. Collectie Haags Historisch Museum.
- 30 Doorsnede van een door waterkracht aangedreven kopermolen. Zichtbaar is het door het

water aangedreven rad dat de blaasbalgen voor de twee ovens in beweging brengt. Bron: H. Hagens, De kracht van stromend water. Negen eeuwen watermolens op de Veluwe. Oorspronkelijk afgebeeld in L. van Natrus e.a., Volkomen Moolenboek, Amsterdam 1734.

- 31 Mr. Marcellus Emants (1706-1792), essayeur-generaal 1742-1792, door J. Vollevens de Jonge. Collectie Haags Historisch Museum.
- 32 Gelderlandse duit 1754, P&VdW Ge 117. Inv. nr. KPK 1230, 3,07 g, 23,42 mm Ø.
- 33 Hollandse duit 1754, P&VdW Ho 84. Inv. KPK 3605, 3,07 g.
- 34 Mr. Wouter Buck (1731-1794), Muntmeester van Holland te Dordrecht 1756-1784, door G.J.J. de Spinnij. Collectie Gemeentemuseum Arnhem, inv. nr. GM 5846 1952, 52x45 cm.
- 35 Waarschuwing om geen andere duiten uit te geven of in ontvangst te nemen dan die welke zijn geslagen in een van de Munten van de Republiek, gepubliceerd in de Opregte Groninger Courant van dinsdag 10 juli 1764.
- 36 Plakkaat van de Staten van Holland van 24 mei 1769 op het verbod van de invoer en het gebruik van vreemde duiten. NA 1.01.44-59 I 1766-1770.
- 37 Publicatie van Gecommitteerde Raden van Hollands Zuiderkwartier ter correctie van het plakkaat van de Staten van Holland van 24 mei 1769 op het verbod van de invoer en het gebruik van vreemde duiten, d.d. 2 juni 1769. NA 1.01.44-59 I 1766-1770.
- 38 Eerste pagina van het 'Register van Kwaade duiten' in het bezit van het Leidse Arme Wees- en Kinderhuis 1769-1785. RAL 519-1435.
- 39 Hollandse duiten 1765, 1766 en 1769. De stempels gesneden door Johannes Drappentier (1765) en Adriaen van Baerle (1766 en 1769).
- 40 Pagina uit het 'Waagboekje' van het Amsterdamse Rooms Katholieke Oude-Armenkantoor 1791-1835, met vermelding van de in februari 1791 opgehaalde ponden duiten. GAA 440-186 fol. 1.
- 41 Silhouet mr. Willem Adriaan Arnold Poelman (1759-1835), essayeur-generaal van de Munten 1790-1830. Collectie Geldmuseum.
- 42 Hollandse penning, Dirk IV 1039-1049. Rijnlands type naar voorbeeld van Dortmund, Keulen en Andernach, emissie tot 1047. Grolle 1.1. Inv. nr. KPK 1936-804, 0,52 g, 17,11 mm Ø.
- 43 Hollandse penning, emissie 1293-1296, Floris V 1266-1296. Grolle 11.9.1b. Inv. nr. KPK 02717, 0,35 g, 13,67 mm Ø.
- 44 Hollandse groot, Floris V 1266-1296. Mogelijk ingevoerd september/oktober 1286. Grolle 11.7.3c. Inv. nr. KPK 02674, 4,05 g, 26,47 mm Ø.
- 45 Vlaamse dubbele groot, plak of botdrager, Lodewijk van Male 1346-1384. Muntvondst Zutphen 1958. Inv. nr. KPK 1960-0530, 3,82 g, 32,41 mm Ø.
- 46 Hollandse dubbele groot of stuiver, Philips de Goede (1433-1467). Inv. nr. KPK 23833, 3,23 g, 28,88 mm Ø.
- 47 Westfriese stuiver zonder jaartal, geslagen tussen 1591 en 1599. P&VdW Wf 58. Inv. nr. KPK 3841, 1,62 g, 22,31 mm Ø.
- 48 Eerste blad van de voor Caspar Wijntgens bestemde instructie voor de zilveren enkele stuiver d.d. 28 augustus 1619. NA 1.01.02-5723.
- 49 Ontwerptekening voor een hele en een halve stuiver uit 1639 voor de WIC. RANH 10-10.

- 50 Westfriese pijlstuiver 1639, P&VdW Wf 64. Inv. nr. DNB -, 1,12 g, 19,91 mm Ø.
- 51 Proef voor de enkele stuiver 1673 van de Geotroyeerde Munt van Dirk Bosch, P&VdW Wf 85. Inv. nr. KPK 4084, 0,95 g, 15,92 mm Ø.
- 52 Proef voor de enkele stuiver 1675 van de Geotroyeerde Munt van Dirk Bosch, P&VdW Wf 87. Inv. nr. KPK 4098, 0,49 g, 15,01 mm Ø.
- 53 Stuiver 1676 van de Geotroyeerde Munt van Dirk Bosch, P&VdW Wf 90. Inv. nr. KPK 4106, 0,53 g, 15,62 mm Ø.
- 54 Stuiver 1677 van de Geotroyeerde Munt van Dirk Bosch, P&VdW Wf 92. Inv. nr. KPK 4118, 0,66 g, 15,86 mm Ø.
- 55 Hollandse stuiver 1619, P&VdW Ho 77. Inv. nr. KPK 3225, 1,14 g.
- 56 Hollandse wapenstuiver 1724, P&VdW Ho 80. Inv. nr. KPK 3504, 0,79 g, 14,92 mm Ø.
- 57 Registratie van de productie van 866 mark aan Hollandse enkele stuivers ten behoeve van de VOC, tussen 10 en 21 oktober 1730. Register van de provoost of smidmeester van de Dordtse Munt Jacob Roskam 1730-1749. NA 3.01.30-196 fol. 88.
- 58 Westfriese wapenstuiver 1724. P&VdW Wf 68. KPK 4255, 1,15 g, 16,18 mm Ø.
- 59 Hollandse wapenstuiver 1733, geproduceerd in opdracht van de VOC. P&VdW Ho 80. Inv. nr. HNM 1.11.01608, 0,77 g, 15,23 mm Ø.
- 60 Hollandse pijl of bezemstuiver 1738, geproduceerd in opdracht van de Staten van Holland. P&VdW Ho 78. Inv. nr. KPK 3543, 0,83 g, 16,30 mm Ø.
- 61 Westfriese pijlstuiver 1760. P&VdW Ho 78 en Wf 65. Inv. nr. Inv. nr. KPK 4334, 0,68 g, 15,91 mm Ø.
- 62 Westfiese pijlstuiver 1764. P&VdW Ho 78 en Wf 65. Inv. nr. HNM 1.01.02115, 0,77 g, 16,47 mm Ø.

Curriculum vitae

Albert A.J. Scheffers (Voorburg, 1958) studeerde geschiedenis aan de Haagse School voor Taal- en Letterkunde (MO I+II, 1982 + 1989) en aan de Universiteit Leiden (1992). Sinds 1977 is hij actief in het museumwezen, de numismatiek en de monetaire geschiedenis, eerst als bibliothecaris van het Koninklijk Penningkabinet te Den Haag, daarna als conservator van het Museum van 's Rijks Munt, conservator/directeur van Het Nederlands Muntmuseum en als onderzoeker/uitgever bij het Geldmuseum te Utrecht. Sinds 2006 heeft hij zijn eigen adviesbureau op het terrein van de zakelijke kant van de culturele bedrijfsvoering Klinkaart en begeleidt hij culturele instellingen bij het opstellen van businessplannen, begrotingen en exploitatieverantwoordingen, het werven van fondsen, de 'turn-over' van 'non profit' organisatie naar 'not for profit' onderneming en in trajecten van verzelfstandiging en fusie.

Zijn onderzoek is doorgaans meer gericht op de monetaire geschiedenis dan op de numismatiek. Zijn kennis over de Nederlandse Munt- en muntgeschiedenis gebruikt hij voor eigen publicaties, maar ook voor de begeleiding van onderzoek en publicaties van derden.

Hij is voorzitter van de Stichting Geschiedenis van de Overheidsfinanciën (2005-2013) en financieel bewindvoerder van het Instituut voor Monetaire Geschiedenis en Numismatiek.

Colofon

Vormgeving: Ronald Meekel, same-d, Voorburg

Druk: Drukkerij Scheffer, Dordrecht

© Albert A.J. Scheffers, 2013

ISBN 978-94-90084-00-4 NUR 685 en 688

Het tweede deel van deze publicatie heeft als ISBN 978-94-90084-02-8 NUR 685 en 688